

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

सिंहदरबार, काठमाडौं
नेपाल ।

पत्र संख्या :-

च.नं. :- *न-५* B-291/206

मिति: २०७६/११/१२

योजना
[Signature]
११/१६

कार्यालय योजना
[Signature]
११/१६

श्री सचिव,
वन तथा वातावरण मन्त्रालय ।

काठमाडौं उपत्यकाका लागि वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०७६ स्वीकृत गर्ने विषय मं.प.वै.सं. ५०/०७६ मिति २०७६/११/१२ को मन्त्रिपरिषद्को बैठकमा पेश हुँदा त्यसमा नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्ले देहायवमोजिम निर्णय गरेकोले सोवमोजिम कार्यान्वयन हुन नेपाल सरकार (कार्यसम्पादन) नियमावली, २०६४ को नियम २९ वमोजिम अनुरोध गरेको छु-

नेपाल सरकारको निर्णय-

"काठमाडौं उपत्यकाका लागि वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०७६ स्वीकृत गर्ने विषयको वन तथा वातावरण मन्त्रालयको नं. १५/६९-०७६।९।१३ को प्रस्ताव मं.प.वै.सं. ४१/०७६ मिति २०७६।९।१४ को मन्त्रिपरिषद्को बैठकमा पेश हुँदा "मन्त्रिपरिषद् सामाजिक समितिमा छलफल गरी पेश गर्ने" निर्णय भएअनुसार मन्त्रिपरिषद्, सामाजिक समितिको मिति २०७६।१०।३ मा वसेको बैठकबाट परिमार्जन गरिएको यसैसाथ संलग्न "काठमाडौं उपत्यकाका लागि वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०७६" स्वीकृत गर्ने ।"

१ *१५२*
११/१६

योजना
656
2063/11/12

[Signature]
(लोकदर्शन रग्मी)
मुख्यसचिव

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

सिंहदरवार, काठमाडौं
 नेपाल ।

पत्र संख्या : ४२/०७६
 घ.नं. : ४२/०७६
 म.स.सं./३२२/४२५४

मिति: २०७६।१०।३

श्रीमान् मुख्य सचिवज्यू,
 प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय ।

मन्त्रिपरिषद्, सामाजिक समितिको मिति २०७६।१०।३ मा बसेको बैठकबाट देहायबमोजिम निर्णय भएको व्यहोरा अनुरोध गर्दछु-

"काठमाडौं उपत्यकाका लागि वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०७६" स्वीकृत गर्ने विषयको वन तथा वातावरण मन्त्रालयको नं. १५/६९-०७६।९।१३ को प्रस्ताव सं.प.वै.सं. ४१/०७६ मिति २०७६।९।१४ को मन्त्रिपरिषद्को बैठकमा पेश हुँदा "मन्त्रिपरिषद्, सामाजिक समितिमा छलफल गरी पेश गर्ने" निर्णय भएअनुसार आजको बैठकमा पेश हुँदा छलफलका क्रममा उठेका विषयहरूसमेत समावेश गरी परिमार्जन गरिएको यसैसाथ संलग्न "काठमाडौं उपत्यकाका लागि वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०७६" स्वीकृतिको लागि मन्त्रिपरिषद्समक्ष पेश गर्ने।"

(नारायणप्रसाद विडारी)
 सचिव

काठमाण्डौ उपत्यकाका लागि वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०७६

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
सिंहदरवार, काठमाण्डौ

०१०७३३

विषयसूची

१. पृष्ठभूमि	१
१.१ कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था	१
१.२ वायु गुणस्तरको अवस्था	२
१.३ स्रोतहरु	४
१.४ वायु प्रदूषणको असर	४
१.५ औचित्य	५
२. दिर्घकालिन सोच	५
३. लक्ष्य	५
४. उद्देश्य	५
५. रणनीतिक क्षेत्रहरु	६
६. वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना	७
७. कार्यान्वयन संरचना	५६
८. स्रोत व्यवस्थापन	५७
९. अपेक्षित नतिजा	५७

२०७३/१०/३

काठमाण्डौ उपत्यका देशको राजधानी मात्र नभई धार्मिक सांस्कृतिक र पुरातात्विक हिसाबले महत्त्वपूर्ण शहर हो। काठमाण्डौ, ललितपुर र भक्तपुर गरी तीन जिल्ला रहेको यस उपत्यकाको कुल क्षेत्रफल ८९९ वर्ग कि.मि. रहेको छ। यसको अवस्थिति २७°३७'३०" देखि २७°४५'०" अक्षांस र ८५°१५'०" देखि ८५°२२'३०" देशान्तर रहेको छ। समुद्र सतहबाट १४०० मिटरको उचाइमा रहेको यस उपत्यका कचौरा आकारको रहेको छ। बढ्दो सहरीकरण, जनसंख्या वृद्धि र मानवीय क्रियाकलापहरूका कारण उपत्यकामा विभिन्न किसिमका वातावरणीय समस्याहरू बढ्दै गएको पाइएको छ। उपत्यकाको वायु गुणस्तरको अवस्था खस्कदै गएको विभिन्न अध्ययन, अनुसन्धान र अनुगमनले देखाएको छ। वायु गुणस्तर व्यवस्थापनका लागि वातावरणसँग सम्बन्धित नीति र कानूनहरूको मार्गदर्शन अनुरूप ठोस क्रियाकलाप सहितको कार्ययोजना तर्जुमा गरी अगाडि बढ्नु अहिलेको आवश्यकता रहेको छ। वातावरण विभागबाट सन् २०१७ मा वार्षिक कार्यक्रमका रूपमा तयार गरिएको वायु गुणस्तर व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्ययोजनाको मस्यौदालाई समेत आधार बनाई कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ। यस कार्ययोजना तर्जुमाका क्रममा यातायात, सडक, इट्टाभट्टा लगायतका उद्योगहरू, अस्पताल, सरकारी निकाय लगायत सरोकारवाला निकायहरूसँग अन्तरक्रिया गरिएको थियो।

यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ लाई आधार वर्ष मानी विभिन्न आधारभूत क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ। चालु आर्थिक वर्षमा यस कार्ययोजना लागू गर्न आवश्यक तयारीका कार्यहरू गरिनेछ। यस्ता क्रियाकलापहरूमा नीतिगत व्यवस्थाको सन्दर्भमा अध्ययन कार्य शुरु गरिनेछ। यसका अतिरिक्त वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग र अन्य सरोकारवाला निकायका वार्षिक कार्यक्रमहरूलाई समेत यस कार्ययोजनाको भावना अनुरूप हुने गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। साथै, विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूसँग नियमित रूपमा अन्तरक्रिया तथा छलफल गरिनेछ।

१.१ कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था

नेपालको संविधानको धारा ३० मा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हकको व्यवस्था गरेको छ। पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्रले प्रदूषण नियन्त्रण, फोहोरमैला व्यवस्थापन र हरियाली प्रवर्द्धनको लक्ष्य लिएको छ। साथै वायु, जल लगायत विभिन्न प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि आवश्यक नीति, कानून र संरचना निर्माण गर्नुका साथै सोध, अनुसन्धान र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य लिएको छ। राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६ ले वायु प्रदूषण रोकथाम तथा नियन्त्रणको लागि प्रभावकारी वायु गुणस्तर अनुगमन प्रणालीको विकास, मापदण्डहरूको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोग लगायतका कुराहरूमा जोड दिइएको छ। वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ ले कसैले पनि तोकिएको मापदण्ड विपरीत हुने गरी प्रदूषण गर्न नपाउने व्यवस्था

गरेको छ। वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड र विभिन्न औद्योगिक प्रतिष्ठानहरुबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुलो धुवाँ सम्बन्धी मापदण्डहरु तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आइरहेको छ।

१.२ वायु गुणस्तरको अवस्था

१.२.१ विश्वव्यापी अवस्था

विश्वव्यापीरूपमा मानव स्वास्थ्य र जलवायुको लागि वायु प्रदूषण प्रमुख चुनौतीको रूपमा खडा भएको छ। विश्व स्वास्थ्य संगठनका अनुसार घरभित्र र घरबाहिरको वायु प्रदूषणका कारण बर्षेनी विश्वमा ७० लाख मानिसको ज्यान जाने गरेको छ। विशेषतः वायु प्रदूषणका कारण स्ट्रोक, मुटु तथा धासप्रधास सम्बन्धी रोगहरुका लगायत क्यान्सर जस्ता रोगहरुका कारण हरेक वर्ष लाखौं मानिसको ज्यान जाने गरेको छ। स्टेट अफ ग्लोबल एयर २०१९ प्रतिवेदनका अनुसार विश्वको जनसंख्याको ९२.५ प्रतिशत भन्दा बढी मानिसहरु हावामा पि.एम. २.५ को मात्रा विश्व स्वास्थ्य संगठनले तोकेको मापदण्डभन्दा बढी रहेको स्थानमा बसोबास गरिरहेका छन्। प्रदूषणको अवस्था देश र क्षेत्र अनुसार फरक फरक रहेको छ। अफ्रिका, एशिया र मध्यपूर्व एशियाका नागरिकहरु अन्य क्षेत्रका नागरिकहरुको तुलनामा अत्यधिक प्रदूषित हावामा सास फेरिरहेका छन्। स्टेट अफ ग्लोबल एयर २०१९ प्रतिवेदनका अनुसार सन् २०१७ मा पि.एम. २.५ को सम्मुखता सबैभन्दा बढी दक्षिण एसियामा रहेका छ। दक्षिण एसियाका नेपाल, भारत बंगलादेश पाकिस्तानमा पि.एम. २.५ को सम्मुखता उच्च रहेको छ। वायु प्रदूषणका स्रोतहरु पनि देश र क्षेत्र अनुसार फरक फरक रहेका छन्। त्यसै गरी प्रदूषणको अवस्थामा कुनै क्षेत्रमा सुधार भएको पाइन्छ भने कुनै क्षेत्रमा प्रदूषण बढ्दै गएको पाइन्छ। पि.एम. २.५ को मात्रा विश्व स्वास्थ्य संगठनले तोकेको मापदण्डभन्दा बढी रहेको स्थानमा बस्ने मानिसको अनुपात सन् १९९० मा ९६.५ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०१७ मा सामान्य सुधार भई ९२.५ प्रतिशतमा झरेको छ। यो सुधार विशेषतः संयुक्त राज्य अमेरिका, ब्राजिल, युरोपियन युनियन र जापानमा भएको सुधारको कारण हासिल भएको देखिन्छ। एशियाका अधिकांश देशमा भने वायु गुणस्तरको अवस्था नाजुक रहदै आएको देखिन्छ।

१.२.२ काठमाण्डौ उपत्यकाको अवस्था

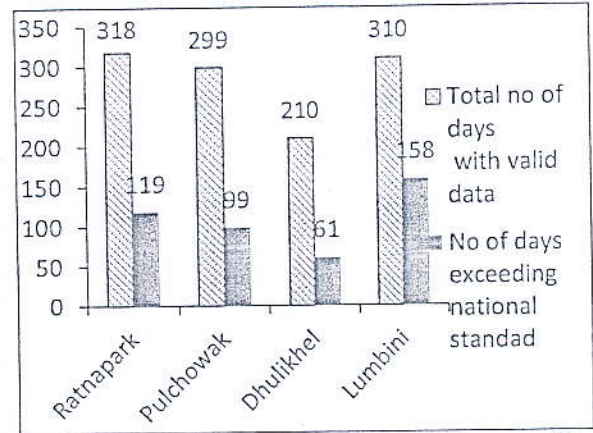
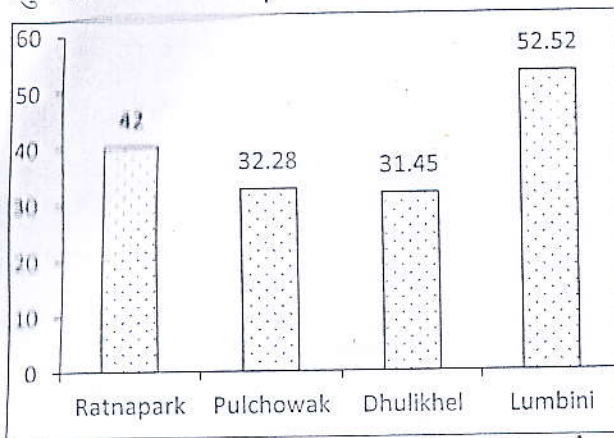
जनसंख्या वृद्धि, बढ्दो सहरीकरण एवं मानवीय क्रियाकलापका कारण राजधानी लगायत देशका प्रमुख सहरहरुको वायुको गुणस्तर सन्तोषजनक अवस्थामा रहेको पाइँदैन। काठमाण्डौ उपत्यकाको कचौरा आकारको भौगोलिक अवस्थितिका कारण विभिन्न स्रोतहरुबाट निस्कने प्रदूषण वायुमण्डलीय इन्भर्सनका कारण फैलावट हुन नपाई लामो समयसम्म वायुमण्डलमा रहने गर्दछन्। वातावरण विभागले सन्

२

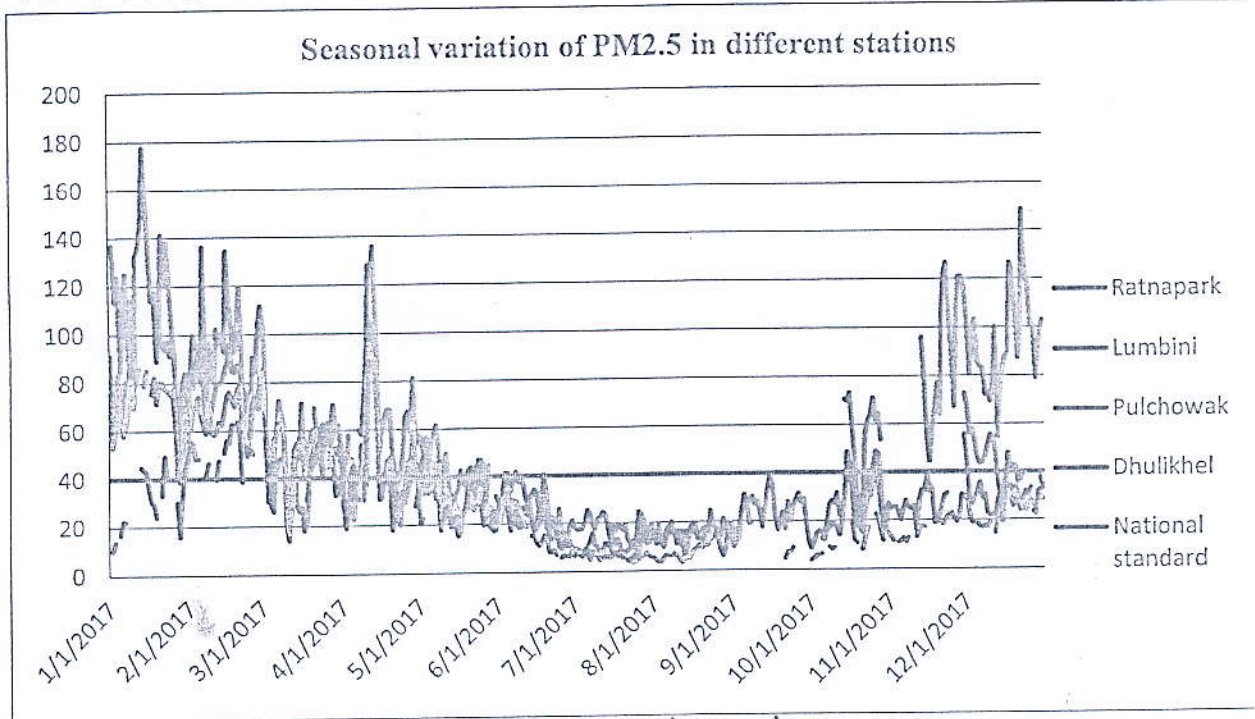
२०६९/१०/१२

२०१६ बाट काठमाण्डौ उपत्यकामा वायु गुणस्तर मापन केन्द्रहरूको स्थापना गरी वायु गुणस्तर अनुगमन सम्बन्धी कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ।

चित्र १.१ PM_{2.5}को सन् २०१७ को वार्षिक औसत मात्राको अवस्था

चित्र १.२ PM_{2.5}को सन् २०१७ मा राष्ट्रिय मापदण्ड नाघेको दिनको अवस्था

चित्र १.३ PM_{2.5}को सन् २०१७ को दैनिक औसत मात्राको अवस्था

सन् २०१७ को वातावरण विभागको तथ्यांक अनुसार काठमाण्डौ उपत्यकाको वायुको गुणस्तर नेपाल सरकारको तोकेको वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड विपरीत रहेको पाइएको छ। सन् २०१७ को तथ्यांक अनुसार काठमाण्डौको रत्नपार्कको हावामा पाइने मसिना धुलोको कण पि.एम. २.५ को वार्षिक सरदर मात्रा ४२ µg/m³ पाइयो जुन नेपाल सरकारको दैनिक मापदण्ड ४०µg/m³

Handwritten signature and date: २०६३/१०/३

बढी बढी रहेको छ। सोही वर्ष रत्नपार्कमा ३१८ दिनको तथ्यांक विश्लेषण गर्दा ११९ दिन मा.प.म. २.५ को मात्रा नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्डभन्दा बढी रहेको पाइयो भने जाडो महिनाको प्रदूषणको मात्रा अन्य महिनाको तुलनामा अत्यधिक रहेको पाइयो। साथै सोही वर्षमा दैनिक औसत मात्राको अवस्था जनवरी महिनाको कुनै दिन $१८०\mu\text{g}/\text{m}^3$ सम्म पुगेको पाइएको छ।

१.३ स्रोतहरु

वातावरण विभागबाट सन् २०१७ मा गरेको अध्ययनमा वायु प्रदूषणका मुख्य स्रोतहरु देहाय बमोजिम रहेका छन्:

- यातायात क्षेत्र
 - सवारी साधनबाट निष्कासन हुने धुवाँ तथा धुलो
 - सडकमा जमेको धुलो (Resuspension Dust)
- औद्योगिक क्षेत्र
 - इँटा भट्टा
 - व्वाइलर जडित उद्योग र डि जी सेट
- निर्माणजन्य गतिविधिहरु जस्तै सडक, भवन लगायत पूर्वाधार विकासका कार्यहरु
- आवासीय क्षेत्र
 - घरमा प्रयोग हुने ऊर्जाका स्रोतहरु
- कृषि क्षेत्र
 - कृषिजन्य फोहोर जलाउने कार्यहरु
- खुला रुपमा फोहोर जलाउने कार्यहरु
- प्राकृतिक एवं कृत्रिम डढेलोहरु

यस्ता स्रोतहरुबाट हुने प्रदूषणलाई रोकथाम तथा नियन्त्रण गरी नागरिकको स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हकको सुनिश्चितता गर्नु अहिलेको आवश्यकता रहेको छ।

१.४ वायु प्रदूषणको असर

पछिल्लो समय काठमाण्डौ उपत्यकामा वायु प्रदूषणका कारणबाट हुने श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोगहरु जस्तै दम, ब्रोन्काइटिस, निमोनिया, फोकसोको क्यान्सरका साथै मुटु रोग, हाइपर टेन्सन, मस्तिष्कघातका विरामीहरुको संख्या बढ्दै गइरहेको पाइएको छ। विश्व स्वास्थ्य संगठनका अनुसार सन् २०१८ मा नेपालमा वायु प्रदूषणका कारण ३७ हजार मानिसको मृत्यु भएको छ। काठमाण्डौ उपत्यकामा वायु प्रदूषणजन्य रोगहरुको जोखिम बढ्दै गइरहेको विभिन्न अध्ययनहरुले देखाइरहेका छन्।

२०६३/१०/३

१.५ औचित्य

काठमाण्डौ उपत्यका मानवीय क्रियाकलाप एवं भौगोलिक अवस्थितिका कारण वायु प्रदूषणको उच्च जोखिममा रहेको छ। उच्च जनघनत्व भएको यस उपत्यकामा बढ्दो वायु प्रदूषणको कारण मानव स्वास्थ्य र वातावरणमा नकारात्मक असर पारेको विभिन्न अध्ययनहरूले देखाइरहेका छन्। स्वस्थ तथा स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने संवैधानिक हकको कार्यान्वयन गर्नु अहिलेको आवश्यकता रहेको छ। पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्र र राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६ ले वायु प्रदूषण रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि लिएको लक्ष्य हासिल गर्नुपर्नेछ। प्रदूषण रोकथाम तथा नियन्त्रणका सम्बन्धमा वातावरण संरक्षण ऐन एवं वातावरण संरक्षण नियमावलीको कार्यान्वयन गर्नु नेपाल सरकारको दायित्व रहेको छ। नेपाल सरकारले वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ तर्जुमा गरी लागू गरेको छ। यस परिप्रेक्ष्यमा वातावरणीय नीति र कानुनले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य एवं उद्देश्यहरू हासिल गर्न र वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्डको कार्यान्वयन भएको अवस्था सुनिश्चित गर्न एवं विभिन्न स्रोतहरूबाट हुने प्रदूषणलाई रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्नको लागि काठमाण्डौ उपत्यका वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना तर्जुमा गरी सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरूबाट कार्यान्वयन गर्नु अहिलेको आवश्यकता रहेको छ।

२. दीर्घकालीन सोच

- "सफा र स्वच्छ वायु भएको काठमाण्डौ उपत्यका।"

३. लक्ष्य

- काठमाण्डौ उपत्यकामा वायु प्रदूषणको रोकथाम र नियन्त्रण गरी नागरिकको स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्ने।

४. उद्देश्य

- (क) यातायातका क्षेत्र तथा निर्माण गतिविधिबाट हुने प्रदूषण न्यूनीकरण गर्नु।
- (ख) उद्योग प्रतिष्ठानबाट हुने प्रदूषण न्यूनीकरण गर्नु।
- (ग) वातावरणमैत्री तवरबाट फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गरी वायु प्रदूषण न्यूनीकरण गर्नु।
- (घ) घरभित्रको वायु प्रदूषण कम गर्नु।
- (ङ) वायु प्रदूषणको अवस्था, कारण र असर एवं न्यूनीकरण र रोकथामका उपायका सम्बन्धमा जनचेतना जगाउनु।
- (च) वायु गुणस्तर व्यवस्थापन निर्णय सहयोग प्रणालीको विकास गर्नु।

(छ) आपत्कालीन अवस्थामा वायु प्रदूषणको व्यवस्थापन गर्नु।

(ज) वायु प्रदूषण न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, कानूनी तथा संस्थागत संरचनाको सुदृढीकरण गर्दै आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता गर्नु।

५. रणनीतिक क्षेत्रहरु

(क) सवारी साधनबाट हुने उत्सर्जन।

(ख) वातावरणीय रूपमा दिगो यातायात प्रणाली।

(ग) निर्माण गतिविधि।

(घ) उद्योग प्रतिष्ठानहरुबाट हुने उत्सर्जन।

(ङ) उद्योग, अस्पताल, घरायसी एवं कृषिजन्य फोहोरको वातावरणमैत्री तवरबाट व्यवस्थापन।

(च) घरभित्रको वायु प्रदूषण।

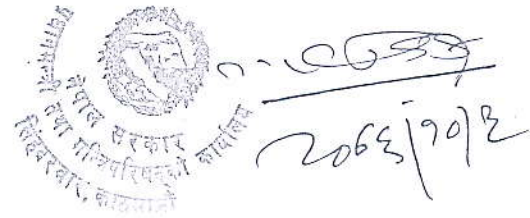
(छ) जनचेतनामूलक क्रियाकलाप।

(ज) वायु गुणस्तर व्यवस्थापन निर्णय सहयोग प्रणाली।

(झ) वायु प्रदूषणको आपत्कालीन व्यवस्थापन।

(ञ) वायु प्रदूषण न्यूनीकरणका लागि नीतिगत तथा कानूनी संरचनाको सुदृढीकरण।

(ट) कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्रोत व्यवस्थापन।

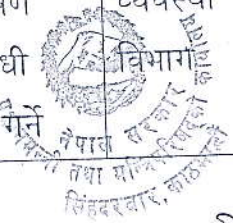
६. वायु गुणस्तर व्यवस्थापन कार्ययोजना

उद्देश्य १ यातायातका क्षेत्र तथा निर्माण गतिविधिबाट हुने प्रदूषण न्यूनीकरण गर्नु।

रणनीतिक क्षेत्र १.१. सवारी साधनबाट हुने उत्सर्जन।

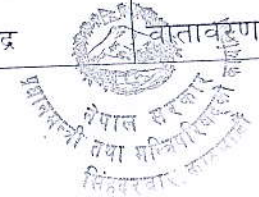
विषय	क्रियापलापहरु	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. सवारी साधनबाट हुने उत्सर्जनको नियन्त्रण	सवारी साधनमा यूरो-४ मापदण्ड लागू गर्ने।	१ वर्षभित्र	राजपत्रमा सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	यातायात व्यवस्था विभाग
	प्रयोगमा रहेका सवारीका साधनबाट हुने प्रदूषण सम्बन्धी मापदण्ड (In-used vehicle emission standard) बनाई लागू गर्ने।	१ वर्षभित्र	राजपत्रमा सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	यातायात व्यवस्था विभाग, वातावरण विभाग
	In-used vehicle emission standard पास गरेका सवारी साधनलाई हरियो स्टीकर (Green Sticker) दिने व्यवस्था गर्ने।	निरन्तर	हरियो स्टीकर (Green	यातायात व्यवस्था विभाग र	वातावरण विभाग, महात्तरीय

			Sticker) जारी भएको हुने।	वाग्मती प्रदेशका यातायात व्यवस्था कार्यालयहरु	ट्राफिक प्रहरी
	ठूला निर्माण उपकरण तथा सवारी साधनका लागि यूरो मापदण्डको शुरुवात गर्ने।	१ वर्षभित्र	राजपत्रमा सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	यातायात व्यवस्था विभाग
	सबै डिजेल संचालित सवारीमा डिजेल पार्टिकुलेट फिल्टर वा कुनै पनि रसायन प्रयोग नगरी सञ्चालन गरिने मेकानिकल टेल पाइप जडान गर्न र सो को नियमित मर्मतसंभार गर्नु पर्ने कानुनी व्यवस्था गर्ने।	२ वर्षभित्र	राजपत्रमा सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	यातायात व्यवस्था विभाग, वातावरण विभाग
	वर्कसपहरुको प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धमा क्षमता विस्तारका कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने र वर्कसपहरुको प्रमाणीकरण सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने।	२ वर्षभित्र	प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी काम गर्ने	यातायात व्यवस्था विभाग	वातावरण विभाग

2063/10/13

			वर्कसपहरको क्षमता र संख्या विस्तार भएको हुने।		
	कम्तीमा ५ वटा सवारी प्रदूषण मापन केन्द्र (vehicle emission test center) स्थापना गरी संचालन गर्ने।	१ वर्षभित्र	५ वटा सवारी प्रदूषण मापन केन्द्र स्थापना भएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग र वाग्मती प्रदेशका यातायात व्यवस्था कार्यालयहरु	वातावरण विभाग र महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा
	कम्तीमा ५ वटा सवारी परिक्षण केन्द्र (vehicle fitness center) स्थापना एवं संचालन गर्ने।	१ वर्षभित्र	५ वटा सवारी परीक्षण केन्द्र	यातायात व्यवस्था विभाग, वातावरण	

२०६६/१०/३

			स्थापना भएको हुने।	विभाग, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा	
	इन्धन अर्थतन्त्र (fuel economy) सम्बन्धी मापदण्ड तयार गरी लागू गर्ने।	२ वर्षभित्र	मापदण्ड तयार गरी लागू भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, यातायात व्यवस्था विभाग	
२. विद्युतीय सवारी साधन तथा स्वच्छ सवारी साधनको प्रवर्द्धन	चार्जिङ सुविधा भएका बस टर्मिनलहरू एवं चार्जिङ स्टेशनहरूको विकास गर्न निजी क्षेत्रलाई समेत सहभागी गराउने।	१ वर्षभित्र	बस टर्मिनलहरू एवं चार्जिङ स्टेशनहरूको संख्या वृद्धि भएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग, ऊर्जा, जलस्रोत तथा	नेपाल विद्युत प्राधिकरण, वन तथा वातावरण मन्त्रालय,

				सिंचाई मन्त्रालय, निजी क्षेत्र	भूमि सुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय
	पर्यटकीय तथा सांस्कृतिक रूपमा संवेदनशील क्षेत्रहरूमा धुवौरहित (विद्युतीय सवारी, रिक्सा, साइकल) सवारी साधन मात्र सञ्चालनमा आउने व्यवस्था गर्ने।	५ वर्षभित्र	कम्तीमा दश स्थानमा विद्युतीय सवारी साधन मात्र सञ्चालनमा आएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग, स्थानीय तहहरू	बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, पुरातत्व विभाग, वातावरण विभाग
	पुराना गाडीहरूलाई इलेक्ट्रिक गाडीमा रुपान्तरण गर्ने सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था गर्ने।	२ वर्षभित्र	कानून तयार भएको हुने।	भौतिक पूर्वाधार	उर्जा, जलश्रोत तथा

				तथा यातायात मन्त्रालय	सिंचाई मन्त्रालय, वातावरण विभाग
३. गुणस्तरीय इन्धनको उपलब्धता	आयात भएका इन्धन तोकिएको गुणस्तर बमोजिम हुने र बाटोमा र वितरण प्रणालीमा मिसावट नहुने कुरा सुनिश्चित गर्नका लागि प्रभावकारी अनुगमन प्रणालीको विकास गर्ने।	१ वर्षभित्र	प्रभावकारी अनुगमन प्रणालीको विकास भएको हुने।	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग, नेपाल आयल निगम, वातावरण विभाग	पेट्रोल पम्पहरु
	वायो इन्धनको प्रयोग सम्बन्धी मापदण्डको निर्धारण गरी लागू गर्ने।	१ वर्षभित्र	राजपत्रमा सूचना प्रकाशित भएको हुने।	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग

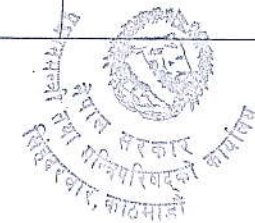
<p>४.सवारी प्रदूषण सम्बन्धी प्रभावकारी अनुगमन निरीक्षण प्रणाली</p>	<p>आकस्मिक सवारी प्रदूषण चेक जाँचका लागि ५ वटा घुम्ती स्टेशनको व्यवस्था गर्ने।</p>	<p>१ वर्षभित्र</p>	<p>५ वटा घुम्ती स्टेशन सञ्चालनमा आएको हुने।</p>	<p>वातावरण विभाग, यातायात व्यवस्था विभाग र महानगरीय ट्राफिक प्रहरी</p>	<p>बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय</p>
	<p>सवारी प्रदूषण मापनमा निजी क्षेत्रलाई संलग्न गराउने व्यवस्था गर्ने।</p>	<p>२ वर्षभित्र</p>	<p>सवारी प्रदूषण मापन गर्ने निजी क्षेत्रका संस्थाहरुको संलग्न भएको हुने।</p>	<p>वन तथा वातावरण मन्त्रालय, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय</p>	<p>वातावरण विभाग, यातायात व्यवस्था विभाग, बागमती प्रदेशका भौतिक पूर्वाधार तथा</p>

					यातायात मन्त्रालय
	सवारी परीक्षण सम्बन्धी कार्यमा निजी क्षेत्रलाई संलग्न गराउने।	२ वर्षभित्र	निजी क्षेत्र संलग्न भएको हुने।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	वातावरण विभाग, यातायात व्यवस्था विभाग

रणनीतिक क्षेत्र १.२. वातावरणीय रूपमा दिगो यातायात प्रणाली।

विषय	क्रियापलापहरू	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. प्रभावकारी सार्वजनिक यातायात प्रणाली	रुट, बस बिसौनी, पारबहन विन्दु, टिकट काउन्टर र मासिक, वार्षिक टिकट पासहरू लगायतका एकीकृत यातायात प्रणालीको विकास गर्ने।	२ वर्षभित्र	एकीकृत बस यातायात प्रणालीको विकास भएको हुने।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, बागमती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार	यातायात व्यवस्था विभाग, सडक विभाग

०१/०७/२०७३
२०७३/१०/१०

				विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू	
यातायातका आम सवारी साधनहरूको लागि विशेष लेन व्यवस्थापनका सम्बन्धमा सम्भाव्यता अध्ययन गरी सोको आधारमा कार्यान्वयन गर्ने।	२ वर्षभित्र	सम्भाव्यता अध्ययन भई कम्तिमा दुईवटा रुटमा विशेष लेनको व्यवस्था भएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग तथा महानगरीय ट्राफिक प्रहरी, वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू	सडक विभाग	
प्रदूषण रहित आम परिवहन प्रणाली (Mass Transit System) को विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने र बस द्रुत परिवहन (Bus Rapid Transit) र छ लेन भन्दा माथिका सडकहरूमध्ये कम्तिमा कुनै एक स्थानमा परीक्षणको रूपमा बस लेनको व्यवस्था गर्ने।	३ वर्षभित्र	विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन तयार भएको हुने र १८ कि.मि. सडकमा बस द्रुत परिवहन (Bus Rapid Transit) का	यातायात व्यवस्था विभाग तथा वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	सडक विभाग, स्थानीय तहहरू	

			लागि बस लेनको व्यवस्था भएको हुने।		
	काठमाण्डौँ दिगो सहरी यातायात परियोजनाले तर्जुमा गरेको सवारी रुट पुनःसमायोजन योजना (Route Reorientation Plan/ यसमा one way. Two way समेतको पुनरावलोकन गर्ने) को कार्यान्वयन गर्ने।	१ वर्षभित्र त्यसपछि नियमित	रुट पुनसमायोजन योजना (Route Reorientation Plan) को प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग, बागमती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तहहरु
२. ट्राफिक व्यवस्थापन	सवारी साधनको आवतजावतलाई सहज बनाउन मुख्यमुख्य चोकहरुमा ट्राफिक बत्तीको व्यवस्था गर्ने।	२ वर्षभित्र	मुख्यमुख्य चोकहरुमा ट्राफिक बत्तीको व्यवस्था भएको हुने।	सडक विभाग, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा	यातायात व्यवस्था विभाग, स्थानीय तहहरु, विकास साझेदारहरु
	ठूला मालवाहक सवारी साधनलाई उपत्यकामा निश्चित समयावधिमा मात्र प्रवेश दिने व्यवस्था गर्ने।	१ वर्षभित्र	सूचना जारी भएको हुने।	महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा तथा यातायात व्यवस्था विभाग	स्थानीय तहहरु

विस्तारै चल्ने सवारी साधनहरु सडकको बायाँ तर्फबाट चल्ने कानूनीको व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने।	१ वर्षभित्र	विस्तारै चल्ने सवारी साधनहरु सडकको बायाँ तर्फबाट चल्नु पर्ने कानूनी व्यवस्थाको परिपालना भएको हुने।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	यातायात व्यवस्था विभाग, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा
ट्राफिक जाम कम गर्नका लागि सबै सहरी सडकहरुमा सडक पेटीको सुधार तथा निर्माण साथै सडक पेटीमा व्यवसाय गर्ने व्यसायीहरुलाई प्रमुख आर्थिक केन्द्रहरुमा व्यवस्थित गर्न थप पूर्वाधार विकास गर्ने।	नियमित	सडक पेटीको अवस्थामा सुधार भएको हुने।	सडक विभाग, उपत्यका भित्रका स्थानीय तहहरु, काठमाण्डौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	
सडक मर्मत तथा सडकमा भएका खानेपानी, टेलिफोन, ढल निकास तथा विद्युतका पूर्वाधारहरुको मर्मत सम्भार सम्भव भएसम्म रातको समयमा गर्ने।	नियमित	खानेपानी, टेलिफोन, ढल निकास, तथा विद्युतका पूर्वाधारहरुको मर्मत सम्भार रातको समयमा भएको हुने।	सडक विभाग, विद्युत प्राधिकरण, काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी लि.,	महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा

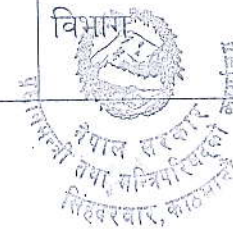
				नेपाल टेलिकम, स्थानीय तहहरू	
	सडक किनारामा सार्वजनिक सवारी साधन रोक्ने सम्बन्धमा उपयुक्त पूर्वाधार तथा प्रभावकारी व्यवस्थापनको लागि अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने।	३ वर्षभित्र	अध्ययन प्रतिवेदन तयार भई पार्किङ लेन सहितको सडकहरूको निर्माण हुने।	सडक विभाग, उपत्यका भित्रका स्थानीय तहहरू	
	सडक पेटीमा निर्माण सामग्री थुपार्ने, राख्ने कार्यलाई पूर्ण बन्देज लगाउने।	१ वर्षभित्र	निर्माण सामग्री थुपार्ने बन्देज भएको हुने।	उपत्यका भित्रका स्थानीय तहहरू	गृह मन्त्रालय
३. पूर्वाधारको विकास	सडक विस्तारको कार्य यथाशीघ्र समापन गर्न उच्चतम प्राथमिकता दिने।	नियमित	सडक विस्तार योजना समय भै सम्पन्न भएको हुने।	सडक विभाग तथा स्थानीय तहहरू	
	ट्राफिक जाम बढी हुने स्थानहरूमा फ्लाई ओभर निर्माण गर्ने।	५ वर्षभित्र	फ्लाई ओभरहरूको निर्माण भएको हुने।	सडक विभाग	अर्थ मन्त्रालय

2068/90/2

कालो पत्रे नभएका सहायक सडक तथा मुख्य सडकमा जोडिने ठाउँमा (Road Shoulders) कालोपत्रे गर्ने।	नियमित	कालोपत्रे भएका सहायक सडक (Road Shoulders) को संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	सडक विभाग तथा स्थानीय तहहरु	
नदी किनारका सडक कोरीडोरको निर्माणलाई उच्च प्राथमिकता दिने। (धोबिखोला करिडोर काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरणले र बाँकी नदी किनाराको कार्य अधिकार सम्पन्न वाग्मती सभ्यता एकीकृत विकास समितिले गर्ने)।	नियमित	नदी किनारका सडक कोरीडोरको संख्या तथा लम्वाईमा वृद्धि भएको हुने।	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण, अधिकार सम्पन्न वाग्मती सभ्यता एकीकृत विकास समिति	सडक विभाग, स्थानीय तहहरु
थानकोट नजिक मालवाहक सवारी साधनका लागि पार्किङस्थलको निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउने।	३ वर्षभित्र	पार्किङ स्थलको निर्माण सम्पन्न भएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग, वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तहहरु, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा

अन्तरसहर बसहरुको बस पार्किङ रिङ्ग रोड बाहिर गर्ने।	३ वर्षभित्र	बस पार्कको निर्माण भई सञ्चालनमा आएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग	स्थानीय तहहरु, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा
Smart Parking, Multi-story Parking सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरी निजी क्षेत्रलाई संचालन गराउने।	१ वर्षभित्र	Parking व्यवस्थित भएको हुने।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय र शहरी विकास मन्त्रालय	यातायात व्यवस्था विभाग, स्थानीय तहहरु
उपत्यका छिर्ने मुख्य नाकाहरु सहित सहरको विभिन्न स्थानमा सवारी साधन सफा गर्ने संरचना निर्माण गर्ने।	३ वर्षभित्र	कम्तीमा आठ स्थानमा आवश्यक संरचनाको विकास भएको हुने।	यातायात व्यवस्था विभाग, बागमती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, स्थानीय तहहरु
उपत्यकाका लागि मेट्रो प्रणालीको विस्तृत डिजाइन तयार गर्ने।	३ वर्षभित्र	सम्भाव्यता प्रतिवेदन तयार भएको हुने।	लगानी बोर्ड, रेल विभाग	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय

2063/901

	मुख्य सडकहरुमा आकाशे बाटो, सबवे आदि वैकल्पिक आवागमनको व्यवस्था गर्ने।	नियमित	चक्रपथ लगायत मुख्य सडकहरुमा आवश्यक मात्रामा आकाशे बाटो र सबवे निर्माण भएको हुने।	सडक विभाग	स्थानीय तहहरु, वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा
	जमिन मुनिबाट टेलिफोन, विद्युत, पानी, ढल आदि वितरणका लागि डेडिकेटेड डक्ट निर्माण गर्ने।	५ वर्षभित्र	टेलिफोन, विद्युत, पानी, ढल आदि लैजानको लागि डेडिकेटेड डक्ट निर्माण भएको हुने।	नेपाल टेलिकम, नेपाल विद्युत प्राधिकरण र खानेपानी तथा ढल विकास विभाग	सडक विभाग, स्थानीय तहहरु, वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
४. पैदल यात्र मैत्री तथा साइकल मैत्री सहर	उपत्यकाका भित्री सहरी भू-भाग तथा अन्य उपयुक्त क्षेत्रलाई पैदलयात्रा तथा साइकलको प्रयोग मात्र गर्ने गरी सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने र उक्त प्रतिवेदन अनुसार कार्यान्वयन गर्ने।	१ वर्षभित्र अध्ययन र नियमित कार्यान्वयन गर्दै लैजाने	पैदल यात्र तथा साइकलको प्रयोग मात्र गर्ने स्थान निर्माण भएको हुने।	स्थानीय तहहरु तथा महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा, सडक विभाग	वातावरण विभाग, वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय

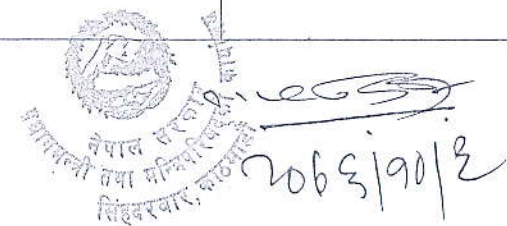
पैदलयात्रालाई सुरक्षित तथा सहज बनाउन आवश्यक अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने।	२ वर्षभित्र	अध्ययन प्रतिवेदन तयार भई कार्यान्वयन भएको अवस्था हुने।	सडक विभाग, स्थानीय तहहरू	वातावरण विभाग, यातायात व्यवस्था विभाग, वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
पैदल यात्रा दिवस वा सप्ताह तथा साइकल यात्रा दिवस वा सप्ताह मनाउने।	२ वर्षभित्र र निरन्तर	पैदल यात्रा दिवस सप्ताह साइकल यात्रा दिवस वा सप्ताह मनाइएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सरोकारवाला सर्वे निकायहरू
सम्भव हुने सडकमा छुट्टै साइकल लेन बनाउन सम्भाव्यता अध्ययन गरी आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्ने।	३ वर्षभित्र	सम्भाव्यता अध्ययन भई कम्तिमा ५० कि. मि. मा साइकल लेनको विकास भएको हुने।	सडक विभाग, वाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू	वातावरण विभाग, यातायात व्यवस्था विभाग

रणनीतिक क्षेत्र १.३ निर्माण गतिविधि ।

विषय	क्रियापलापहरु	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१.वातावरण मैत्री निर्माण गतिविधि	आयोजनाले स्वीकृत वातावरणीय व्यवस्थापन योजना (EMP) लाई पूर्ण रूपमा अनुपालना गरेको सुनिश्चित गर्ने।	नियमित	वातावरणीय व्यवस्थापन योजना(EMP) कार्यान्वयनको भएको हुने।	वातावरण विभाग, सडक विभाग, खानेपानी तथा ढल व्यवस्था विभाग लगायतका सम्बन्धित निकायहरु	मेलम्ची आयोजना र अन्य आयोजनाहरु, वागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु
	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदनको अनुगमनलाई उच्च प्राथमिकता दिने।	१ वर्षभित्र	वातावरणीय अनुगमन भएको संख्या वृद्धि भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, वागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सम्बन्धित निकायहरु, परियोजना, स्थानीय तहहरु

	<p>सडकमा भएका खानेपानी वितरण, टेलिफोन, ढल निकास, तथा विद्युतका पूर्वाधारहरूको निर्माण र मर्मत सम्भारमा समन्वयको लागि सम्बन्धित निकायहरू संलग्न हुने गरी उच्चस्तरीय समन्वय समिति गठन गर्ने।</p>	<p>२ वर्षभित्र</p>	<p>उच्चस्तरीय समन्वय समिति गठन भएको हुने।</p>	<p>प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र सम्बन्धित निकायहरू</p>	
	<p>सडकमा जम्मा भएको धुलो (resuspension dust) नियन्त्रणका लागि ब्रुमर, भ्याकुम लगायतका आधुनिक प्रविधिहरूको प्रयोग गर्ने।</p>	<p>नियमित</p>	<p>सडक किनारको धुलो संकलन गर्न प्रयोग गरिएका ब्रुमर, भ्याकुम लगायतका उपकरणहरूको संख्या र संकलित धुलोको परिमाणमा कम हुने।</p>	<p>स्थानीय तहहरू</p>	<p>सडक विभाग, वातावरण विभाग, बाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय</p>

 नेपाल सरकार
 वातावरण, वन तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय
 सिंहदरवार, काठमाडौं
 २०६३/१०/१२

सडक किनारा कालोपत्रे नभएको भागमा उचित पेभमेन्ट वा दूबो रोपन गर्ने।	२ वर्षभित्र	पेभमेन्ट वा दूबो रोपन भएको हुने।	स्थानीय तहहरू	सडक विभाग, वातावरण विभाग
शाखा सडक, सहरी सडक, जिल्ला सडक, तथा राजमार्गको निर्माण गर्दा उच्च गुणस्तरीय सामग्रीको प्रयोग गर्ने र खाल्डाखुल्डी परेको अवस्थामा तत्काल मर्मत-सम्भार गर्ने।	नियमित	सडक गुणस्तरको भएको हुने।	सडक विभाग तथा स्थानीय तहहरू	बाग्मती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
पूर्वाधार परियोजना (सडक, खानेपानी ढल निकास लगायत) निजी भवन समेत वातावरण मैत्री निर्माणको व्यवस्थापनका लागि निर्देशिका तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।	२ वर्षभित्र	निर्देशिका तर्जुमा भई कार्यान्वयन भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	वातावरण विभाग, सडक विभाग, भवन विभाग, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभाग प्रदेश मन्त्रालय र स्थानीय

	निर्माण सामग्री राख्ने डिपोको स्थापना एवं संचालन सम्बन्धी निर्देशिका बनाउने।	२ वर्षभित्र	निर्देशिका तयार भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु
२. हरियाली प्रवर्द्धन	सडक किनार, मेडियन र अन्य सार्वजनिक स्थानमा वृक्षारोपण गर्ने (दूबो रोपण, वृक्षारोपण, पुष्प रोपण लगायत सौन्दर्यीकरणका कार्यहरु)।	नियमित	सडक किनार, मेडियन र अन्य सार्वजनिक स्थानमा हरियाली प्रवर्द्धन भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय र मातहतका निकाय, स्थानीय तहहरु, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	विभिन्न सरकारी निकाय, गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संस्था आदि।
	उपत्यकाका सबै स्थानीय तहहरुले कम्तिमा नयाँ दुईदुईवटा ठूला सहरी हरित उद्यानको स्थापना गर्ने।	२ वर्षभित्र	सार्वजनिक पार्कको संख्या वृद्धि भएको हुने।	स्थानीय तहहरु, वातावरण विभाग, सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

	<p>विभिन्न निकायहरूले ओगटेका सार्वजनिक जग्गालाई सार्वजनिक पार्कको रूपमा रूपान्तरण गर्न संभाव्यता अध्ययन गर्ने।</p>	<p>नियमित</p>	<p>सम्भाव्यता प्रतिवेदन तयार भएको हुने।</p>	<p>स्थानीय तहहरू</p>	<p>भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, बागमती प्रदेशको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय</p>
	<p>निजी घरहरूमा हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन गर्ने।</p>	<p>नियमित</p>	<p>निजी घरहरूमा हरियालीको वृद्धि भएको हुने।</p>	<p>स्थानीय तहहरू, टोल सुधार समिति, गैरसरकारी क्षेत्र</p>	<p>वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन विभाग, वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय</p>

2068/90/3

उद्देश्य २. उद्योग प्रतिष्ठानबाट हुने प्रदूषण न्यूनीकरण गर्नु।
रणनीतिक क्षेत्र २.१ उद्योग प्रतिष्ठानहरूबाट हुने उत्सर्जन।

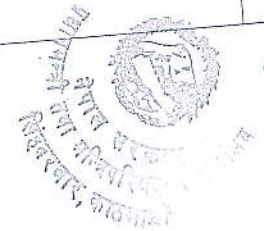
विषय	क्रियापलापहरू	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. तोकिएका उत्सर्जन मापदण्डहरूको अनुपालनामा सुनिश्चितता	वातावरणीय मापदण्ड पालनाका सम्बन्धमा इँट्टा भट्टा उद्योग सहितका उद्योग प्रतिष्ठानहरूमा अनुगमन गर्ने।	नियमित	अनुगमनको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	वातावरण विभाग, वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	उद्योग प्रतिष्ठानहरू, औद्योगिक क्षेत्रहरू, उद्योग विभाग
	अनुगमनलाई सहजीकरण गर्नका लागि इँट्टा उद्योग सहितका सबै उद्योगको चिम्नीमा नमूना (Sampling) पोर्ट, प्लेटफर्म तथा ल्याडर हुनुपर्ने कानुनी व्यवस्था गर्ने।	१ वर्षभित्र	मापदण्ड तयार भई चिम्नीमा नमूना पोर्टको व्यवस्था भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	उद्योग विभाग, वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	औद्योगिक ब्वाइलर तथा इँट्टा भट्टा उद्योगबाट निस्कने धुवाँ सम्बन्धी	२ वर्षभित्र	औद्योगिक ब्वाइलर तथा इँट्टा उद्योगको मापदण्ड	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	उद्योग विभाग

मापदण्ड पुनरावलोकन गर्ने।		पुनरावलोकन भएको हुने।		
चिम्नीबाट उत्सर्जन हुने धुवाँ अनुगमनमा (Stack Monitoring) निजी क्षेत्रको संलग्नता बढाउँदै लैजाने।	१ वर्षभित्र र निरन्तर	अनुगमनमा निजी क्षेत्रको संलग्नतामा वृद्धि भएको हुने।	वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	उद्योग विभाग, निजी क्षेत्र
उद्योग प्रतिष्ठानलाई स्व-अनुगमनका लागी सूचना जारी गर्ने।	नियमित	वातावरण विभागमा पेश गरिएका स्व-अनुगमन प्रतिवेदन प्राप्त हुने।	वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	उद्योग विभाग
काठमाण्डौं उपत्यकामा नयाँ ईटा भट्टा दर्ता गर्ने कार्यमा रोक लगाउने।	१ वर्षभित्र	सूचना जारी भई नयाँ दर्ता रोकिएको हुने।	औद्योगिक प्रवर्द्धन बोर्ड, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय

२०६३/१०/३

उपत्यकाका उद्योग प्रतिष्ठानमा प्रयोग भइरहेका इन्धन मध्ये बढी प्रदूषण गर्ने इन्धनको प्रयोगमा बन्देज लगाउन सकिने सम्बन्धमा अध्ययन गरी अध्ययनका आधारमा कार्यान्वयन गर्ने।	२ वर्षभित्र	सम्भाव्यता अध्ययन भई सोको आधारमा सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	वातावरण विभाग उद्योग विभाग, बाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू
इँट्टा उद्योगबाट निस्कने धुवाँको निरन्तर अनुगमन गर्ने प्रणाली (Continuous monitoring system) लागू गर्ने सम्बन्धमा सम्भाव्यता अध्ययन गरी सोको आधारमा कार्यान्वयन गर्ने।	१ वर्षभित्र	सम्भाव्यता अध्ययन भई सोको आधारमा कार्यान्वयन भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	उद्योग विभाग, बाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू

	प्रयोग भएर फ्याँकिएका मोविललाई इन्धनको रूपमा प्रयोग गर्न नपाउने कानुनी व्यवस्था गर्ने।	१ वर्षभित्र	कानून तर्जुमा भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	उद्योग विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालय
	कोइलाको क्यालोरिफिक भ्यालु, सल्फरको मात्रा र खरानीको मात्रा सम्बन्धी मापदण्ड विकास गरी लागू गर्ने।	२ वर्षभित्र	मापदण्ड विकास भई लागू भएको अवस्था हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	उद्योग विभाग
२.स्वच्छ प्रविधिको प्रवर्द्धन	हाल सञ्चालनमा रहेका इँटा भट्टाहरुमा स्वच्छ इँटा प्रविधिको प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।	२ वर्षभित्र	नयाँ प्रविधि अवलम्बन गर्ने इँटाभट्टाहरुको संख्या वृद्धि भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, उद्योग विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तहहरु
	इँटाको विकल्पको रूपमा प्रयोग हुने निर्माण	२ वर्षभित्र	वैकल्पिक सामग्रीहरुको	उद्योग विभाग, वातावरण विभाग	स्थानीय तहहरु

०५/०६
२०७६

सामग्रीहरूको अध्ययन गरी प्रवर्द्धनका कार्यक्रम संचालन गर्ने।		प्रयोगमा वृद्धि भएको हुने।	सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालय	
उद्योगहरूमा प्रयोग गर्न सकिने स्वच्छ प्रविधि सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने र अध्ययनका नतिजाका आधारमा कार्यान्वयन गर्दै लैजाने।	२ वर्षभित्र	स्वच्छ प्रविधि सम्बन्धी गरिएका अध्ययन अनुसन्धानको संख्या र स्वच्छ प्रविधि प्रयोगको भएको हुने।	उद्योग विभाग, वातावरण विभाग	विश्वविद्यालयहरू, अनुसन्धान संस्थाहरू
वायु प्रदूषणलाई ध्यान दिई उपत्यकामा सञ्चालन गर्न अनुमति नभएका उद्योगहरूको सूचीको पुनरावलोकन गर्ने।	१ वर्षभित्र र नियमित	पुनरावलोकन भएको हुने।	औद्योगिक प्रवर्द्धन बोर्ड, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू

	<p>इँटा उद्योगहरू उपत्यकाबाट स्थानान्तर सम्बन्धी अध्ययन गरी स्थान पहिचान गरिने।</p>	<p>१ वर्षभित्र</p>	<p>अध्ययन प्रतिवेदन तयार भई स्थान पहिचान भएको हुने।</p>	<p>वन तथा वातावरण मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, वातावरण विभाग, बाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू</p>	
	<p>मूर्ति गहना तथा मन्दिरहरूको छानामा गोल्ड प्लेटिङबाट हुने पारोको उत्सर्जन नियन्त्रण गर्न सुवर्ण लेपनबाट पारो संकलन गर्ने कार्यलाई प्रवर्द्धन गर्ने।</p>	<p>२ वर्षभित्र</p>	<p>पारो संकलन उपकरण प्रयोग गर्ने कालिगढको संख्या वृद्धि भएको हुने।</p>	<p>वातावरण विभाग, उद्योग विभाग, बाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू</p>	<p>वन तथा वातावरण मन्त्रालय</p>

२०६३/१०/२

उद्देश्य ३. वातावरणमैत्री तवरबाट फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गरी वायु प्रदूषण न्यूनीकरण गर्ने।

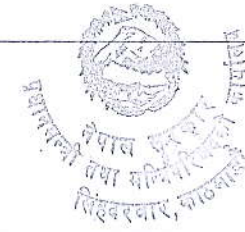
रणनीतिक क्षेत्र ३.१ उद्योग, अस्पताल, घरायसी एवं कृषिजन्य फोहोरको वातावरणमैत्री तवरबाट व्यवस्थापन ।

विषय	क्रियापलापहर	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. उद्योग एवं अस्पतालजन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन	उद्योग, अस्पतालको नियमित अनुगमन गरी खुला रूपमा फोहोर जलाउने गरेको पाइएमा कानुनी दायरामा ल्याउने।	नियमित	खुला फोहोर जलाउने उद्योग, अस्पतालको सङ्ख्यामा कमी आउने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, बाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू	स्वास्थ्य सेवा विभाग, उद्योग विभाग
	अस्पताल, स्वास्थ्य संस्था र उद्योगहरूबाट निस्कने जोखिमपूर्ण फोहोरलाई निर्मलीकरण गर्नको लागि उपत्यकामा कम्तिमा २ वटा इन्सिनरेटर सहितको Central	२ वर्षभित्र	२ वटा इन्सिनरेटर सहितको Central Treatment Facility स्थापना भएको हुने।	काठमाण्डौ महानगरपालिका र ललितपुर महानगरपालिका	स्वास्थ्य मन्त्रालय, वातावरण विभाग, स्वास्थ्य सेवा विभाग, स्थानीय तहहरू

११/०३/२०७६

Treatment Facility को स्थापना गर्ने।				
टेकु र पशुपति क्षेत्रमा विद्युतीय शव दाह गृहलाई विस्तार गर्ने।	२ वर्षभित्र	विद्युतीय शव दाह गृहको संख्या वृद्धि भएको हुने।	पशुपति क्षेत्र विकास कोष र काठमाण्डौ महानगरपालिका	वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग
अस्पतालजन्य फोहोर व्यवस्थापनमा अटोकेलेभिड प्रविधि लगायतका नवालिन प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने।	२ वर्षभित्र	अटोकेलेभिड प्रविधि लगायतका नवालिन प्रविधि प्रयोग भएका अस्पतालको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, स्वास्थ्य सेवा विभाग	
उद्योग/अस्पतालबाट निस्कने फोहोरको अनिवार्य रूपमा अभिलेख राख्ने कुराको सुनिश्चितता गर्ने।	१ वर्षभित्र	फोहोरको अभिलेख राख्ने उद्योग, अस्पतालको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	वातावरण विभाग, सम्बन्धित वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन,	उद्योग विभाग, स्वास्थ्य सेवा विभाग

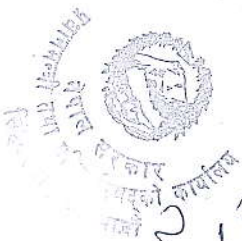
०२०६३३
२०६६/१०/३

				वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू	
	इन्सिनरेटरको अनुगमन गरी मापदण्ड विपरीत सञ्चालनमा रहेका इन्सिनरेटरलाई कानुनी दायरामा ल्याउने।	नियमित	मापदण्ड पालना गरिएका इन्सिनरेटरको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्वास्थ्य मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू
२. धरायसी एवं कृषिजन्य फोहोरको व्यवस्थापन	फोहोरमैला उठाउने प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने तथा सार्वजनिक स्थानमा फोहोरमैला फ्याक्ने प्रचलनमा प्रतिबन्ध लगाउने।	१ वर्षभित्र	धरायसी एवं कृषिजन्य फोहोरको उचित व्यवस्थापन हुने।	स्थानीय तहहरू	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	धरायसी एवं कृषिजन्य फोहोर जलाउने कार्यलाई कानुनी रूपमा प्रतिबन्ध लगाउने।	२ वर्षभित्र	फोहोर जनालाउने कार्यमा क्रमि आउने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन

०२०८३१
२०७६/०७/३

				तथा वातावरण मन्त्रालय
घरायसी तहमा कम्पोस्टिङको प्रवर्द्धन गर्ने।	नियमित	कम्पोस्टिङ गर्ने परिवारको संख्या वृद्धि हुने।	वातावरण विभाग, स्थानीय तहहरु	वागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
फोहोर जलाउने कार्यले मानव स्वास्थ्य र वातावरणमा पर्ने असरका सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	नियमित	जनचेतनामूलक कार्यक्रमको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	स्थानीय तहहरु, बागमती प्रदेशको सामाजिक विकास मन्त्रालय, वातावरण विभाग	गैरसरकारी संस्थाहरु, आम सञ्चार माध्यम

२०७३/१०/१३

उद्देश्य ४. घरभित्रको वायु प्रदूषण कम गर्नु।
रणनीति ४.१ घरभित्रको वायु प्रदूषण।

विषय	क्रियापलापहर	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. घरभित्रको वायु प्रदूषणलाई न्युनीकरण गर्नै स्वच्छ इन्धन तथा प्राविधिको प्रवर्द्धन	घरभित्रको वायुको गुणस्तर राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६६ र घरभित्रको वायुको गुणस्तर राष्ट्रिय मापदण्ड कार्यान्वयन निर्देशिका लागू गर्ने।	१ वर्षभित्र	घर भित्रको वायुको गुणस्तर राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६६ राजपत्रमा सूचना जारी गरी लागू हुने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र
	खाना पकाउन एवं अन्य घरायसी प्रयोजनको लागि विजुली एवं अन्य वैकल्पिक ऊर्जाका स्रोतहरु जस्तै बायो ग्याँस, सुधारिएको चुलो आदि प्रवर्द्धनका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	नियमित	घरायसी प्रयोजनका लागि स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोगमा प्रवर्द्धन भएको हुने।	विद्युत प्राधिकरण, वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र, स्थानीय तहहरु	वारमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण विभाग
भान्सामा वायु निष्कासन प्रणाली (exhaust) को प्रवर्द्धन गर्ने।	नियमित	वायु निष्कासन प्रणाली भएका	वारमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण विभाग	वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र, वातावरण विभाग	

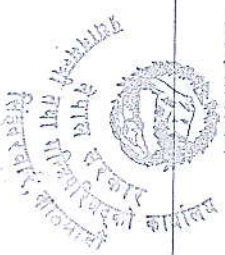

०२०८३/१०/३

	घरहरुको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	मन्त्रालय र स्थानीय तहहरु	
--	------------------------------------	---------------------------	--

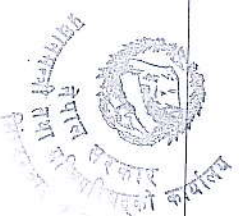
उद्देश्य ५. वायु प्रदूषणको अवस्था, कारण र असर एवं न्यूनीकरण र रोकथामका उपायका सम्बन्धमा जनचेतना जगाउनु।
रणनीतिक क्षेत्र ५.१ जनचेतनामूलक क्रियाकलाप।

विषय	क्रियापलापहरु	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. जनचेतनामूलक सामग्रीको उत्पादन, प्रकाशन तथा आम संचारका माध्यमबाट प्रचार प्रसार	सार्वजनिक सूचना, वृत्त चित्र, टेलिफिल्म लगायतका जनचेतनामूलक सामग्रीको उत्पादन प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने। अनलाइन मिडिया र सामाजिक संजालबाट जनचेतनामूलक सामग्रीको प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने।	नियमित	जनचेतनामूलक सामग्रीको उत्पादन प्रकाशन तथा वितरण भएको हुने।	वातावरण विभाग, वारमती प्रदेशको आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु	रेडियो, पत्रपत्रिका, टेलिभिजन
			जनचेतनामूलक सामग्रीको प्रकाशन प्रसारण भएको हुने।	वातावरण विभाग, वारमती प्रदेशको आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नगरपालिका	रेडियो, पत्रपत्रिका, टेलिभिजन

०१/०८/२०७३
२०७३/१०/१२

	रेडियो टेलिभिजनबाट परिसंवाद लगायतका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने।	नियमित	समसामयिक विषयमा परिसंवाद कार्यक्रम संचालन भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, वारमती प्रदेशको आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु	रेडियो, पत्रपत्रिका, टेलिभिजन
२. जनचेतनाका लागि कलाकार खेलाडी आदिको परिचालन	कलाकार खेलाडीको सहभागितामा सडक नाटक, सांगीतिक कार्यक्रम र विविध सांस्कृतिक कार्यक्रमको आयोजना गर्ने।	नियमित	कलाकार खेलाडीको सहभागितामा सञ्चालन भएका जनचेतनामूलक कार्यक्रमको संख्यामा वृद्धि हुने।	वातावरण विभाग, वारमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु	खेलाडी, कलाकार, सांस्कृतिक संस्थान
३. विद्यालय शिक्षा तथा विद्यालयहरुमा	विद्यालयको पाठ्यक्रममा समावेश वायु प्रदूषण बारे सचेतना प्रवर्द्धन सम्बन्धी	१ वर्षाभित्र	विद्यालयको पाठ्यक्रम परिमार्जन भएको हुने।	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	वातावरण विभाग, शिक्षा मन्त्रालय

०१०८२५
०७६१०७/२

जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन	विषयहरूको पुनरावलोकन गर्ने।				
	विद्यालयहरूमा वायु प्रदूषण सम्बन्धी वक्तृत्वकला, कविता निबन्ध प्रतियोगिता लगायतका विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने।	नियमित	विद्यालयहरूमा वायु प्रदूषण सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको संचालनमा वृद्धि भएको हुने।	विद्यालयहरू	स्थानीय तहहरू, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग
४.गोष्ठी, सेमिनार, न्याली, विभिन्न दिवस मनाउने लगायतका क्रियाकलापहरू सञ्चालन	वायु प्रदूषण अवस्था, कारण, यसका असर रोकथामका उपाय जस्ता विषयमा सरोकारवालाहरू बीच निरन्तर छलफल, अन्तर्क्रिया गोष्ठी आदिको आयोजना गर्ने।	नियमित	छलफल, अन्तर्क्रिया गोष्ठी संचालन भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू	गैरसरकारी संस्था, विश्व विद्यालय आदि

	वातावरण सम्बन्धी विभिन्न दिवस मनाउने सन्दर्भमा वायु प्रदूषणका विषयलाई प्राथमिकतापूर्वक समावेश गर्ने।	नियमित	वायु प्रदूषण विषय समावेश भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरु, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु	गैर सरकारी संस्था, विश्व विद्यालय आदि
	टोल सुधार समिति, आमा समूह, युवा क्लब, महिला समूह, इको क्लब लगायतका समुदायमा आधारित संघ-संस्थालाई परिचालन गरी जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने।	नियमित	समुदायमा आधारित संघ-संस्थाको सहभागितामा संचालित जनचेतनामूलक कार्यक्रमको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।	स्थानीय तहहरु	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

०७६/१०/३

उद्देश्य ६. वायु गुणस्तर व्यवस्थापन निर्णय सहयोग प्रणालीको विकास गर्नु।

रणनीतिक क्षेत्र ६.१ वायु गुणस्तर व्यवस्थापन निर्णय सहयोग प्रणाली।

विषय	क्रियापलापहरू	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. काठमाण्डौ उपत्यकामा वायु गुणस्तर अनुगमन तथा प्रसारण प्रणालीको सुदृढीकरण	उपत्यकामा वायुको गुणस्तरलाई प्रतिनिधित्व गर्ने गरी वायु गुणस्तर अनुगमन प्रणालीको हालको सञ्जालमा सबलीकरण गर्ने	नियमित	मापन केन्द्र तथा मापन गरिने पारामिटरको संख्या वृद्धि भएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू
	उपत्यकामा कम्तीमा एक स्थानमा पारो (Mercury) अनुगमन प्रणाली तथा पारोको Wet Deposition अनुगमन प्रणालीको विकास गर्ने।	२ वर्षभित्र	कम्तीमा एक स्थानमा पारो (Mercury) अनुगमन प्रणाली स्थापना भएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू

	वेन्जिन, पोलिएरोम्याटिक हाइड्रोकार्बन (पिएएच) जस्ता विषालु प्रदूषक मापन गर्ने।	२ वर्षभित्र र त्यसपछि निरन्तर	विषालु प्रदुषण पारामिटरको मापन भएको हुने।	वातावरण विभाग र निजी प्रयोगशालाहरु	गैरसरकारी संस्था, विश्वविद्यालय, बागमती प्रदेशको उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु
	गुणस्तर नियन्त्रण तथा तथ्याङ्क लेखाजोखाका लागि कर्मचारीहरुलाई तालिम प्रदान गर्ने।	नियमित	तालिम प्राप्त गरेका कर्मचारीहरुको संख्यामा वृद्धि	वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु	गैरसरकारी संस्था, विश्वविद्यालय
	उपकरणको उत्पादकले प्रस्तुत गरिएको निर्देशन अनुरूप अनुगमन प्रणालीहरुलाई क्यालिब्रेट तथा उपयुक्त अवस्थामा	नियमित	नियमित क्यालिब्रेट भएको तथा उपयुक्त अवस्थामा राखिएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय

राखे कुराको सुनिश्चितता गर्ने।				
वायु गुणस्तर मापन केन्द्रबाट प्राप्त तथ्यांकको गुणस्तर नियन्त्रण (Quality Control and Quality Assurance) गर्ने।	नियमित	तथ्यांकको गुणस्तर नियन्त्रण (Quality Control and Quality Assurance) भएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वायु गुणस्तर सम्बन्धी सूचनाहरुको प्रसारण गर्न डिस्प्ले बोर्डको स्थापना तथा संचालन गर्ने।	नियमित	सातै प्रदेशमा डिस्प्ले बोर्ड स्थापना भई संचालन भएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सम्बन्धित बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु

 नेपाल पर्यावरण, संरक्षण र वन विभाग

 नेपाल पर्यावरण, संरक्षण र वन विभाग

 २०७६/१०/३

	<p>प्रदूषण हुने प्रमुख स्थानहरु जस्तै: उद्योग तथा निर्माणस्थल वरिपरि प्रदूषणको अनुगमन गर्नका लागि अभियान सञ्चालन गर्ने।</p>	<p>नियमित</p>	<p>प्रदूषणको अनुगमन अभियान तिव्रता पाएको हुने।</p>	<p>वातावरण विभाग, बाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु</p>	<p>गैरसरकारी संस्था, विश्वविद्यालय</p>
	<p>आम सञ्चारका माध्यम तथा सामाजिक सञ्जालहरुको प्रयोग गरेर प्रदूषण मापनका नतिजा प्रसारण गर्ने।</p>	<p>नियमित</p>	<p>प्रदूषण मापनका नतिजा प्रसारण गर्ने आम सञ्चारका माध्यम, सामाजिक सञ्जालहरुको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।</p>	<p>वातावरण विभाग र आम सञ्चार माध्यम</p>	<p>गैरसरकारी संस्था, विश्वविद्यालय</p>
	<p>दैनिक रुपमा पत्र-पत्रिकाहरुमा वायु गुणस्तर सम्बन्धी सूचना प्रकाशित गर्ने।</p>	<p>नियमित</p>	<p>वायु गुणस्तर सम्बन्धी सूचना प्रकाशित गर्ने पत्रपत्रिकाको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।</p>	<p>वातावरण विभाग र आम सञ्चार माध्यम</p>	<p>वन तथा वातावरण मन्त्रालय</p>

	वायु गुणस्तर मापन केन्द्रबाट प्राप्त तथ्यांकको विश्लेषण गरी वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्ने।	नियमित	वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशित भएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बागमती प्रदेशको उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू
२. स्रोत तथा प्रदूषकहरूको स्थिति मापनको विकास	वायु प्रदूषकको उत्सर्जन लगत (Emission Inventory) तयार गर्ने।	२ वर्षभित्र र निरन्तर	Emission Inventory प्रतिवेदन तयार भएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू
	विभिन्न प्रकारका प्रदूषकहरूका विभिन्न स्रोतहरू- चलायमान, स्थिर र क्षेत्रगतका लागि उपयुक्त उत्सर्जक	२ वर्षभित्र र निरन्तर	(Emission Factors) को पहिचान भएको हुने।	वातावरण विभाग	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा

	(Emission Factors) को पहिचान गर्ने।				वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू
	भट्टी तथा व्वाइलर भएका तथा उत्पादन प्रक्रियामा इन्धन बाल्ने उद्योगहरूको डाटाबेस बनाउने।	२ वर्षभित्र र निरन्तर	डाटाबेस तयार भएको हुने।	वातावरण विभाग	उद्योग विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू
३. उत्सर्जन स्थल नक्सांकन (Emission Field Mapping), उद्गम पहिचान (Source Apportionment) र विक्षेपण प्रतिमान (Modelling)	विश्वविद्यालय, अनुसन्धान मूलक संस्था, अन्तरराष्ट्रिय अन्तर सरकारी संस्थाहरूको सहयोगमा उत्सर्जन स्थल नक्सांकन (Emission Field Mapping), उद्गम पहिचान (Source Apportionment) र प्रतिमान (Modelling) सम्बन्धी कार्य गर्ने।	२ वर्षभित्र र त्यसपछि वार्षिक रुपमा	उत्सर्जन स्थल नक्सांकन (Emission Field Mapping), उद्गम पहिचान (Source Apportionment) र विक्षेपण प्रतिमान (Dispersion Modelling) सम्बन्धी प्रतिवेदन भएको हुने।	वातावरण विभाग	विश्वविद्यालय, अनुसन्धानमूलक संस्था, अन्तरराष्ट्रिय अन्तर सरकारी संस्थाहरू

<p>४. स्वास्थ्य, अर्थतन्त्र तथा वातावरण उपरको प्रभाव मूल्याङ्कन प्रणाली</p>	<p>मानव स्वास्थ्यमा वायु प्रदूषणले पार्ने प्रभावका विषयमा अस्पतालहरु (विशेषगरी शिक्षण अस्पतालहरु)संगको साझेदारीमा अध्ययन कार्यको शुरुवात गर्ने।</p>	<p>२ वर्षभित्र र त्यसपछि वार्षिक रुपमा</p>	<p>वार्षिक प्रतिवेदन तयार भएको हुने।</p>	<p>वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग (राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्संगको समन्वय एवं सहकार्यमा)</p>	<p>स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्, वाग्मती प्रदेशको सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु, विश्वविद्यालय, अनुसन्धानमूलक संस्था, अन्तर्राष्ट्रिय, अन्तर सरकारी संस्थाहरु</p>
	<p>उपत्यकामा वायुका कारण उत्पत्ति हुने रोगहरुको अवस्थाका बारेमा डाटावेसको स्थापना गर्नका लागि तथा</p>	<p>२ वर्षभित्र र त्यसपछि</p>	<p>डाटावेस तयार भएको हुने।</p>	<p>वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग (राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान</p>	<p>स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्, वाग्मती प्रदेशको</p>

	उक्त डाटाबेसको नियमित अद्यावधिक गर्नका लागि प्रमुख अस्पतालहरूसँग समन्वय गर्ने।	वार्षिक रुपमा		परिषद्सँगको समन्वय एवं सहकार्यमा)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तहहरु, विश्वविद्यालय, अनुसन्धान मूलक संस्थाहरु, अस्पतालहरु
	वायु प्रदूषणको आर्थिक प्रभावका बारेमा अनुसन्धान गर्नका लागि विश्वविद्यालयसँग साझेदारी विकास गर्ने।	२ वर्षभित्र र त्यसपछि वार्षिक रुपमा	वार्षिक प्रतिवेदन तयार भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग र विश्वविद्यालयहरु	अर्थ मन्त्रालय

उद्देश्य ७. आपत् कालीन अवस्थामा वायु प्रदूषणको व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीतिक क्षेत्र ७.१ वायु प्रदूषणको आपत् कालीन व्यवस्थापन ।

विषय	क्रियापलापहरु	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. विपद्को परिभाषा	नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको Air Quality Index को मान ३०० भन्दा बढी	१ वर्षभित्र	परिभाषित भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय (राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद् र राष्ट्रिय विपद्	वातावरण विभाग

	भएको अवस्थालाई विपद्को रूपमा लिने			जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणसँगको समन्वय एवं सहकार्यमा)	
२.विपद्जन्य क्रियाकलापहरु	खुल्लारूपमा फोहर बाल्ने कार्य पूर्णरूपमा रोक्न स्वयंसेवक परिचालन गर्ने।	विपद्को समयमा	परिचालन भएको हुने।	स्थानीय तहहरु	सडक विभाग, वातावरण विभाग, वाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	सडक सफा गर्न ब्रुमर तथा भ्याकुमको प्रयोगलाई व्यापक गर्ने।	विपद्को समयमा	ब्रुमर तथा भ्याकुम प्रयोगको भएको हुने।	स्थानीय तहहरु, सडक विभाग	वातावरण विभाग, वाग्मती प्रदेश भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
	अनावश्यकरूपमा घरबाहिर नआउन र घर बाहिर आउँदा एन ९५ मास्क	विपद्को समयमा	सार्वजनिक सूचना जारी भएको हुने।	गृह मन्त्रालय, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग

प्रयोग गर्न सार्वजनिक सूचना जारी गर्ने।				
स्वैच्छिक रुपमा सम्भव भएसम्म गाडी नचलाउन सार्वजनिक सूचना जारी गर्ने।	विपद्को समयमा	सार्वजनिक सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय
बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, विरामीहरुलाई विशेष सावधानी अपनाउन सार्वजनिक सूचना जारी गर्ने।	विपद्को समयमा	सार्वजनिक सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वातावरण विभाग, यातायात व्यवस्था विभाग	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय
हप्ताको दुई दिन छुट्टी दिने।	विपद्को समयमा	सार्वजनिक सूचना जारी भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा मन्त्रालय, राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद् तथा राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा	गृह मन्त्रालय, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय

				व्यवस्थापन प्राधिकरण, वातावरण विभाग	
	विद्यालय बन्द गर्ने।	विपद्को समयमा	सार्वजनिक सूचना जारी भएको हुने।	गृह मन्त्रालय (राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण), वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, वातावरण विभाग	
	उपत्यकामा बाहिरबाट माल गाडी आउन रोक लगाउने (दैनिक उपभोग्य सामान ओसार-पसार गर्ने बाहेकका)।	विपद्को समयमा	सार्वजनिक सूचना जारी भएको हुने।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	गृह मन्त्रालय (राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण), यातायात व्यवस्था विभाग

	उपत्यकाका उद्योगको उत्पादन स्थगन बन्द गर्ने।	विपद्को समयमा	उपत्यकाका उद्योग बन्द हुने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग विभाग
	उपत्यका वरपरका डाँडामा देखिने डढेलो नियन्त्रण गर्ने।	नियमित	डढेलो नियन्त्रण भएको हुने।	वन विभाग, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन्य जन्तु संरक्षण तथा राष्ट्रिय निकुञ्ज विभाग	

उद्देश्य ८. वायु प्रदूषण न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, कानूनी तथा संस्थागत संरचनाको सुदृढीकरण गर्दै आर्थिक स्रोतको सुनिश्चतता गर्नु ।
रणनीतिक क्षेत्र ८.१ वायु प्रदूषण न्यूनीकरण का लागि नीतिगत तथा कानूनी संरचनाको सुदृढीकरण ।

विषय	क्रियापलापहरू	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. कानून निर्माण तथा पुनरावलोकन	प्रदूषकले क्षतिपूर्ति गर्ने (पिपिपि)को सिद्धान्तमा आधारित रहेर तथा प्रदूषण नियन्त्रणमा आर्थिक	हरेक २ वर्षभित्र	आवश्यकता अनुसार कानूनहरूको	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा	वातावरण विभाग, बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू

औजारहरुको प्रयोगमा केन्द्रित रहँदै कानुनहरुको पुनरावलोकन गर्ने।		पुनरावलोकन भएको हुने।	संसदीय मामिला मन्त्रालय	र सरोकारवाला निकायहरु
नयाँ प्रदूषक समावेश गर्न वा लक्षित प्रदूषकका सीमा परिवर्तन गर्नका लागि वायु गुणस्तर मापदण्ड पुनरावलोकन गर्ने।	हरेक ३ वर्षभित्र	वायु गुणस्तर मापदण्ड पुनरावलोकन भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	वातावरण विभाग र सरोकारवाला निकायहरु
हरियाली विस्तार गर्न निजी क्षेत्रलाई सहभागी गराउने (संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गर्ने गरी मुनाफाको १% रकम प्रयोग गर्ने गरी कानूनी व्यवस्था गर्ने)।	१ वर्षभित्र	कानून निर्माण भई हरियाली विस्तार भएको हुने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	

 नेपाल सरकार
 सिविल सेवा विभाग
 काठमाडौं

२०७३/१०/३

२. भू-उपयोग योजना	काठमाण्डौ उपत्यकाका लागि भू-उपयोग योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने।	३ वर्षभित्र तथा त्यसपछि निरन्तररूपमा लागू हुने।	भू-उपयोग योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन भएको भएको हुने।	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरीबी निवारण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू	सरोकारवाला निकायहरू
-------------------	--	---	--	---	---------------------

रणनीतिक क्षेत्र ८.२: प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि संस्थागत व्यवस्था ।

विषय	क्रियापलापहरू	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१. समन्वय संयन्त्र	वन तथा वातावरण मन्त्रीको अध्यक्षतामा प्रमुख सरोकारवालाका उच्चस्तरीय प्रतिनिधि तथा स्थानीय तहका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरू सहितको उच्चस्तरीय समन्वयकारी निकायको गठन गर्ने।	१ वर्षभित्र	उच्चस्तरीय समन्वयकारी समितिको गठन भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, खानेपानी मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, बाग्मती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन

					तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू, वातावरण विभाग
२.संस्थगत क्षमता विकास	स्पष्ट नीतिगत कानूनी कायदेशि र आर्थिक तथा मानवस्रोत सहितको वातावरण विभागको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।	नियमित	विभागको संस्थागत सुदृढीकरण भएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	अर्थ मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, वातावरण विभाग
	स्पष्ट कानूनी कायदेशि र आर्थिक तथा मानवस्रोत सहितको यातायात व्यवस्था विभाग, सडक विभाग, महानगरीय ट्राफिक प्रहरीको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।	नियमित	सम्बन्धित निकायहरूको संस्थागत सुदृढीकरण भएको हुने।	भौतिक योजना तथा यातायात मन्त्रालय	यातायात व्यवस्था विभाग, सडक विभाग, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी कार्यालय
	बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण	नियमित	बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको	बागमती प्रदेशको मुख्यमन्त्री तथा	बागमती प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

	मन्त्रालयको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।		संस्थागत सुदृढीकरण भएको हुने।	मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	
	स्थानीय तहहरूको वातावरण व्यवस्थापन विभाग वा शाखाको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।	नियमित	संस्थागत सुदृढीकरण भएको हुने।	सम्बन्धित स्थानीय तहहरू	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

रणनीतिक क्षेत्र ८.३:कार्योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आर्थिक स्रोत।

विषय	क्रियापलापहरू	समयावधि	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१.प्रदूषण कर तथा उपभोक्ता शुल्क	आर्थिक ऐनमा व्यवस्था भएको प्रदूषण शुल्क कर (इन्धन कर) को कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिने।	१ वर्षभित्र र निरन्तर	निर्देशिका तयार भएको हुने।	अर्थ मन्त्रालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	वातावरण विभाग, सडक विभाग, यातायात व्यवस्था विभाग

२०७३/१०/३

	१० वर्ष भन्दा बढी समयसम्म चलिरहेका सवारी साधनको नवीकरणमा प्रगतिशील गरेको व्यवस्था गर्ने।	१ वर्षभित्र र निरन्तर	सूचना जारी भएको हुने।	वागमती प्रदेश भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, यातायात व्यवस्था विभाग	अर्थ मन्त्रालय
२. वातावरण संरक्षण कोष र हरित जलवायु कोषको अधिकतम उपयोग गर्ने	वातावरण संरक्षण ऐनमा व्यवस्था भएको वातावरण संरक्षण कोषलाई नयाँ निर्देशिका बनाई अधिकतम उपयोग गर्ने।	१ वर्षभित्र र निरन्तर	निर्देशिका तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय	वातावरण विभाग
	हरित जलवायु कोषको प्रावधानहरूलाई प्रयोग गर्दै यातायातको स्वच्छ साधन तथा आधुनिक प्रविधितर्फ उन्मुख हुनका लागि निजी सवारी धनी तथा उद्योगहरूलाई सहूलियत ऋणको व्यवस्था गर्ने।	१ वर्षभित्र र निरन्तर	सहूलियत ऋणको मात्रामा वृद्धि भएको हुने।	अर्थ मन्त्रालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र वित्तिय निकायहरू	वातावरण विभाग, विकास साझेदारीहरू

०१/०७/२०७३
२०७३/१०/३

	<p>जलवायु परिवर्तनको प्रभावन्यूनीकरणमा फाइदा हुने Mitigation परियोजना प्रस्ताव विकास गर्ने (मेट्रो प्रणाली, ट्राफिक व्यवस्थापन, औद्योगिक उत्सर्जन न्यूनीकरण, कार्बन शोषण, विद्युतीय सवारी साधनको प्रवर्द्धन, आदि)को विकास</p>	<p>५ वर्षभित्र</p>	<p>परियोजनाको संख्यामा वृद्धि भएको हुने।</p>	<p>अर्थ मन्त्रालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, र क्षेत्रगत मन्त्रालयहरु</p>	
--	---	--------------------	--	---	--

०१०६९३
२०६९/१०/३

७. कार्यान्वयन संरचना

क. समन्वय समिति

यस कार्ययोजना कार्यान्वयनको समन्वय गर्न तथा नीतिगत विषयमा निर्देशन दिन र आवश्यकतानुसार समय-समयमा क्रियाकलापहरू समेत पुनरावलोकन गर्नका लागि देहाय बमोजिमको एक उच्चस्तरीय समन्वय समिति गठन गरिनेछः-

मन्त्री, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	अध्यक्ष
सचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सदस्य
सचिव, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	सदस्य
सचिव खानेपानी मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, राष्ट्रिय योजना आयोग	सदस्य
सचिव, उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय, बाग्मती प्रदेश	सदस्य
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, काठमाण्डौ महानगरपालिका	सदस्य
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, ललितपुर महानगरपालिका	सदस्य
महानिर्देशक, वातावरण विभाग	सदस्य सचिव

ख. कार्यान्वयन समिति

यस कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिवज्यूको अध्यक्षतामा गठित देहाय बमोजिमको “कार्ययोजना कार्यान्वयन समितिको” हुनेछ ।

सचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	अध्यक्ष
सहसचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
सहसचिव, राष्ट्रिय योजना आयोग	सदस्य
सहसचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय (जैविक विविधता तथा वातावरण महाशाखा)	सदस्य
महानिर्देशक, वातावरण विभाग	सदस्य
महानिर्देशक, सडक विभाग	सदस्य

2063/190/12

महानिर्देशक, यातायात व्यवस्था विभाग	सदस्य
महानिर्देशक, उद्योग विभाग	सदस्य
महानिर्देशक, खानेपानी तथा ढल व्यवस्था विभाग	सदस्य
प्रमुख, वातावरण व्यवस्थापन विभाग काठमाण्डौ महानगरपालिका	सदस्य
प्रमुख, वातावरण व्यवस्थापन विभाग ललितपुर महानगरपालिका	सदस्य
प्रमुख, महानगरीय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा	सदस्य
प्रमुख, वातावरण तथा सामाजिक अध्ययन विभाग, नेपाल विद्युत प्राधिकरण	सदस्य
विज्ञ, कम्तिमा एक जना महिला सहित मन्त्रालयबाट मनोनीत तीन जना	सदस्य
उप-महानिर्देशक, वातावरण विभाग	सदस्य सचिव

यस समितिमा नागरिक समाज निजी तथा गैरसरकारी संस्था अन्तर्देशीय समुदाय र वायु प्रदूषणमा संलग्न संघ-संस्थालाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ। समितिले कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने सरकारी, गैरसरकारी संस्थाहरू तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने, साधन र स्रोत व्यवस्थापन एवं संयोजन गर्ने, कार्ययोजनामा उल्लिखित कार्यक्रम सञ्चालन गराउने र अनुगमन तथा मूल्यांकन गराउने कार्यहरू गर्नेछ। यस समितिले आफ्नो कार्यसम्पादन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उपसमिति गठन गर्न सक्नेछ।

द. स्रोत व्यवस्थापन

कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि संघ, प्रदेश, स्थानीय तह, विकासका साझेदार, निजी क्षेत्र र नागरिक समाज समेतको समन्वय र साझेदारी रहने गरी अर्थ मन्त्रालयबाट उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्ययोजनामा उल्लिखित कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता तय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

९. अपेक्षित नतिजा

यस कार्ययोजना कार्यान्वयन भए पश्चात काठमाण्डौ उपत्यकाको वायु गुणस्तरको उचित व्यवस्थापन हुनेछ। यसबाट प्राप्त नतिजाहरू देहाय बमोजिम हुनेछ।

- नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेको स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हकको प्रत्याभूति हुनेछ।
- वायु गुणस्तर राष्ट्रिय मापदण्डको परिपालना भएको हुनेछ।
- वायु प्रदूषणका कारण हुने रोगहरुमा उल्लेख्य रुपमा कमी आउनेछ।
- उपत्यकाभित्र पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकास तथा विस्तारमा सहयोग पुग्नेछ।
- अर्थतन्त्रको विकासमा टेवा पुग्नेछ।
- दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुग्नेछ।

११००५५
२०७३/१०/३